

Ἐπεθύμουν νὰ σοὶ γράψω τινὰ καὶ περὶ τῆς γλώσσης τῶν Στενημαχιωτῶν, περὶ ἐθίμων, παραδόσεων, μύθων κλπ. ἀλλὰ μοὶ λείπει ὁ καιρὸς ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Εὐτύχως.

Ὁ σὸς

ΒΑΣΙΛΙΟΣ Γ. ΣΚΑΡΑΒΑΝΥ

ΑΔΦΘΝΣΘΣ ΛΑΜΑΡΤΙΝΟΣ.

— III —

Ὁ Λαμαρτίνος ἐγεννήθη τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1790 εἰς Μακὼν. Ὁ πατὴρ του εὐσεθεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ταραχῶν τῆς θλιβερωτάτης ἐκείνης ἐποχῆς τῆς Γαλλίας, καὶ πληγωθεὶς μάλιστα ὑπερκασιζόμενος τὸν βυπλιὰ εἰς Κερζυμικόν, ἔτρεφεν ἀσπουνδὸν μῖσος κατὰ τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως καὶ κατὰ τῆς ὀχλοκρατίας, καθ' ἣν οἱ πεπαιδευμένοι ἐξηρτῶντο ἀπο τῶν ἀμαθῶν οἱ δὲ ἀγχοὶ ἀπὸ τῶν κακούργων. Ὁ δὲ νέος Λαμαρτίνος ἔλαβε τὰς ἐντυπώσεις τοῦ πατρὸς του, καὶ κατ' ἀρχὰς εἶχε φρονήματα ἀριστοκρατικά.

Τὰ πρῶτα ἔτη αὐτοῦ διήλθεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν του, ἕως οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Γυμνάσιον, ὅπου ἐτελείωσε τὰ μαθήματα αὐτοῦ κατὰ τὸ 1809. Ὀλίγα σημεῖα ποιήσεως ἐφαίνοντο ἐναυτῷ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης, καὶ μόνον ὅτε ἤλθεν εἰς Παρισίους, μετὰ τὸν εἰς Ἰταλίαν πλοῦν του, ἔγραψε δοκίμιόν τι τραγωδίας Σαοὺλ καλουμένης.

Ἐνεκ τῆς πασχούτης ὑγείας του ἐπορεύθη καὶ δεύτερον εἰς Ἰταλίαν καὶ τότε ἐσχηματίσθη ὁ ποιητής· ὁ ὠραῖος οὐρανὸς τῆς Ἰταλίας τὸν ἐνέπνευσε. Βίβδεν ὁ Λαμαρτίνος μετὰ θλίψεως πίπτοντα τὸν ἀέτον τῆς Γαλλίας, καὶ τότε ἐγένετο ἐπὶ βραχὺ σωματοφύλαξ· ὀλίγον δ' ἐπαῖτα συνέγραψε βιβλίον ἐλευθέρων ἰδεῶν, ὅπερ ὁμοῦ δὲν εὗρεν ἐκδότην.

— Τί! σὺ μᾶς εἶπες ὅτι εἶναι ἀριστοκράτης, ἀκούω ἀνακράζοντα τὸν ἀναγνώστην, καὶ αἴφνης μετεβλήθη εἰς δημοκράτην;

Παρίμενε ὀλίγον ἀκόμη, ἀναγνώστα, καὶ τότε θὰ γνωρίσεις πόσῃ πίστιν πρέπει νὰ διδῇ τις εἰς ποιητὰς πολιτικούς. Οὐχὶ μετὰ πολὺ ἤρασθη θερμῶς νεανιδὸς τινος· ἤρασθη αὐτῆς μὲ ὅλην ἐκείνην τὴν νεανικὴν φλόγα ἥτις ὅτε μὲν ταχέως ἐξαλείφεται, ὅτε δ' ἀργά· τὸ δεύτερον τοῦτο συνέβη εἰς τὸν Λαμαρτίνον. Τοῦτον δὲ τὸν ἔρωτα ψάλλει εἰς τὰς ποιήσεις του, ἐν αἷς ἡ νεῆνις φέρει τὸ ὄνομα τῆς Ἑλδίας.

Αἱ ποιητικαὶ του μελέται ἐτυπώθησαν ὑπ' ἀνθρώπου νοήμονος, ὅστις ἐνόμισεν ὅτι ὁ ποιητὴς μας βεβαίως ἐπὶ τὸ κρεῖττον κατὰ τὸ μέλλον ἐμελλε νὰ βαδίσῃ. Καὶ οὕτως ἐνόμιζεν ἅπανα ἡ Γαλλία· δυστυχῶς καὶ ἡ Γαλλία ἠπατήθη καὶ ὁ τυπογράφος. Τὸ ποίημα ἐνταῦτοις ἐκείνο, ἅμα τυπωθὲν, μεγίστην προὔξενησεν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Γαλλίαν· διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν μόνον ὠραῖον ὑπῆρχε σύγγραμμα τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ,

ἢ δὲ ποίησις δὲν εἶχεν ἀρχίσαι ν' ἀναγεννᾶται εἰσέτι. Αἱ ποιητικαὶ μελέται, τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τοῦ Λαμαρτίνου, ἐνοῦν τὴν φαντασίαν μετὰ τῆς πραγματικότητος, τὴν κομψότητα μετὰ τῆς ὑπερβολῆς, τὴν χάριν μετὰ τοῦ ὕλισμου, τιμᾶται δικαίως. Μετ' ὀλίγον ὁ Λαμαρτίνος ἐλησμονήσθη πρὸς στιγμὴν τὴν ποίησιν, διορισθεὶς ἀκόλουθος εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ πρεσβείαν. Ἡ εὐτυχία ἤρχισεν ἤδη, ὑπόληψιν ἀπέκτησεν, ἐκληρονόμησε περιουσίαν μεγίστην ἐνὸς θεοῦ του, καὶ ἐνομοεῦθη ὠραιότατην Ἀγγλίδα καὶ πλουσιωτάτην. Πλὴν δὲν ἐγνώριζε νὰ διατηρήσῃ τὴν εὐτυχίαν! Ἡ στιγμιαία αὕτη εὐτυχία, τὰ πλοῦτη εἰς τὰ ὅποια ἐντρύφα, δὲν ἐχρησίμευσεν εἰς οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ καθιστῶσι πικροτέραν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος εἰς τὰς βραδύταρον ἐπελθούσας ἡμέρας τῆς δυστυχίας.

Ἐπέστρεψε δὲ εἰς Παρισίους κατὰ τὸ 1829, ἐνθα ἐξέδωκε τὰς ἀρμονίας του· τὸ ποίημα ἦν ὠραιότατον καὶ ὑψηλότατον, αἱ εἰκόνες αὐτοῦ λαμπραὶ καὶ παθητικαί, ἡ γλῶσσα δυντὼς ἀρμονική· ἀλλὰ φεῦ! ἦτο τὸ τελευταῖον τοιοῦτον ἔργον του. Πάραυτα γίνεται μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ δὲ τὰς παρρημονίας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1830 διορίζεται πρέσβυς ἐν Ἑλλάδι· ἅμα ὁμοῦ μαθὼν τὴν πτώσιν τῶν Βουρβόνων ἔσπασε νὰ δώσῃ τὴν παραίτησιν του.

Κατὰ τὸ 1831 ἐπεσκέφθη τὴν Σερβίαν, Ἑλλάδα, μικρὰν Ἀσίαν, Συρίαν, Ἰουδαίαν καὶ Αἴγυπτον. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο τῆς ὁδοιπορίας του ἀπώλεσε τὴν μόνην θυγατέρα του, τὴν Ἰουλίαν, ἣν ὑπερηγάπα. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν ἐξέδωκε τὰς σημειώσεις του, βιβλίον ἀσήμαντον καὶ οὐδόλω ἀξίον τῆς φήμης του, διὸ καὶ οὐδόλω ἤρρεσεν εἰς τὸ κοινόν. Ὑφὸς ἀκατέργαστον, κρίσεις ἀντιφάσκουσαι, ἰδοὺ τὰ ἐλαττώματα τοῦτο τοῦ βιβλίου.

Ὁ Λαμαρτίνος ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ἐδείχθη πομπώδης, γενναῖος καὶ ζωγραφίζων μᾶλλον ἢ κρίνων. Δυστυχῶς ὁμοῦ καὶ ἐνταῦθα πολλάκις ἀντέρρασκε πρὸς ἑαυτὸν, καὶ θέλων νὰ ὑπερασπίζηται ἀπάσας τὰς πατρίδας, παριστῶν ὠραίαν τὴν τε δημοκρατίαν καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν, ἐπολέμηκε πολλάκις ἑαυτὸν. Ἐρωτηθεὶς ποτε εἰς ποίαν μερίδα ἀνήκει, ἀπεκρίθη διὰ τῶν τυπικῶν ἐκείνων φράσεων, τὰς ὁποίας λέγουσι πάντοτε, οἱ εἰς μόνον τὸ συμφέρον αὐτῶν προσέχοντες.

— Ὅ,τι πράττω τὸ πράττω διὰ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος, εἰς οὐδεμίαν ὁμοῦ φατρίαν ἀνήκω.

Ὁ ποιητὴς, ὁ ἀληθὴς ποιητὴς ἀπώλεσθη, ἐπκυσε ἡ ποικιλία καὶ ὠραιότης τῶν ἐκφράσεων, ἔπαυσε τὸ κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ ποιήματα λαμπρὸν καὶ ζωηρὸν ὕφος, ἐπανέληψεν δὲ ἀτυχῆς τῶν αὐτῶν ἰδεῶν καὶ ὕφος βεβιασμένον, ἰδοὺ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν μετέπειτα συγγραμμάτων αὐτοῦ. Κλαύσατε, Μοῦσαι, τὸν ποιητικὸν θάνατον ἀνθρώπου ὅστις μόλις ἀρχίσας κατέπληξε τὸν κόσμον διὰ τῶν ὠραίων αὐτοῦ ἰδεῶν, καὶ ὅστις προβαίνων ἀπώλεσε τὴν ἀποκτηθεῖσαν φήμην.

Καὶ ἐξέδωκε μὲν μετὰ ταῦτα ἔτι τὴν πρῶσιν ἐνὸς Ἀγγέλου καὶ τὸν Ἰοκελίον, πονήματα σώζοντα μικρά τινα λειψάνα τῆς ἀρχαίας γλαφυρότητος τῶν πρώτων αὐτοῦ πονημάτων. Ἀλλ' ἐρχόμεθα νῦν εἰς ἕτερον στάδιον τοῦ Λαμαρτίνου, τὸ ἱστορικόν.

Ἄν ἐπιθυμῆτε νὰ μάθητε πῶς ἔγινεν ὁ Λαμαρτίνος ἱστορικός, τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐκόλον. Εἰς τὴν βουλὴν εἶχεν ἀντιπάλους γλαφυροῦς, ἔχοντας κρίσιν καὶ πείραν τοῦ κόσμου, γνωρίζοντας ἀκριβῶς τὴν ἱστορίαν, ἧς ἡ γνῶσις χρησιμεύει πολὺ ὅταν πρόκηται νὰ ἐκφέρωμεν γνώμην περὶ τῶν παρόντων· οὗτοι λοιπὸν διὰ τῆς ἱστορίας εὗρισκον ἐπιχειρήματα τὰ ὁποῖα οὐδ' ἄλλως ἠδύναντο νὰ εὔρωσι διὰ τῆς φαντασίας καὶ τῆς ποιήσεως. Καὶ ἰδοὺ λοιπὸν ὁ Λαμαρτίνος ἠναγκασμένος νὰ μελετήσῃ τὴν ἱστορίαν.

Ἀλλ' ἡ γνῶσις ἀπλῶς τῶν ἱστορικῶν γεγονότων δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ εἴπῃ τις ὅτι γνωρίζει τὴν ἱστορίαν· διότι καὶ αὐτὰ τὰ ἱστορικά γεγονότα τὰ παριστάνουσι πολλάκις πλείστοι συγγραφεῖς αὐθαίρετως, μὲ ὁποῖα ἐπιθυμοῦσι χρώματα, ἄλλοι, ὡς δημοκράται, ἐπαινοῦντες τὴν δημοκρατίαν, ἄλλοι ὡς ἀριστοκράται τὴν ἀριστοκρατίαν, οἱ μὲν τοῦτο τὸ ἔθνος οἱ δὲ ἄλλο, οἱ μὲν κατηγοροῦντες τοὺς Λουθηρανούς διότι εἶναι Καλθίνοι, οἱ δὲ τ' ἀνάπαλιν· πόσον λοιπὸν εὐκολώτερον δύναται τις ν' ἀπατηθῆ ὅταν πρόκηται περὶ ἱστορικῶν κρίσεων τῶν αἰτιῶν τῶν γεγονότων;

Καὶ ἴσως ἂν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἐξ αὐτῆς μόνον ὠφέλειαν, δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐμβαθύνῃ τόσον εἰς αὐτὴν· προκειμένου ὁμοῦς περὶ συγγραφῆς ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ πλείστον κόπον, ἵνα διαχωρήσῃ πρῶτον τὰ ἀληθῆ ἀπὸ τῶν ψευδῶν καὶ ἔπειτα ἵνα ἐξαγάγῃ συμπέρασμα· διότι οἱ μὲν ἱστορικοὶ οἱ διηγούμενοι ἀπλῶς τὰ ἱστορικά γεγονότα, ὅταν δὲν ἦναι ἀπαθεῖς, ὅπερ συχνότατα συμβαίνει, εἰς ἄλλα μὲν τῶν γεγονότων ῥίπτουσι τὸ ὕδωρ τῆς λήθης, ἄλλα δὲ μεταπλάττουσι, καὶ ὀλίγιστα διατηροῦσι ὡς ἔχουσιν, οἱ δὲ κριτικοὶ εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἀληθέστεροι.

Ὁ Λαμαρτίνος, ὅστις δὲν ἠγάπα τὰς χρονοτριβὰς, ἐνόησας ὅτι χρειαζέται κόπος πολὺς, συνέστησε νέαν σχολὴν ἱστορίας (εἰάν δὲν προσβάλωμεν τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀπονέμοντες αὐτὸ εἰς τὰς μυθιστορίας).

Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ Λαμαρτίνος ἱστορικός, ἱστορικός περίεργος, τοῦ ὁποῖου τὰ συγγράμματα ἀπέχετε, φίλτατε ἀναγνώστα, ν' ἀναγινώσκητε, ἀπέχετε νὰ τὰ πιστεύητε. Γεγονότα πολλάκις φαντασιώδη κατέχουσι σελίδας ὀλοκλήρους. Ἀρχεται ἄλλως καὶ ἄλλως τελειώνει τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, τὸν αὐτὸν ἦρωα νῦν μὲν κατηγορεῖ, νῦν δ' ἐπαινεῖ, ὅτε μὲν γράφει ὡς δημοκρατικός ὅτε δὲ ὡς ἀριστοκρατικός. Ἐν γένει δ' ἅπαντα τὰ ἱστορικά συγγράμματα τοῦ Λαμαρτίνου ὀλίγον διαφέρουσι τῶν μυθιστοριῶν τοῦ Δουμᾶ, τῶν ἔχουσῶν βάσιν ἱστορικὴν. Προσηλοὶ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς γεγονότα ἀσήμαντα ἢ ἂν ἐπισύρῃ αὐτὴν εἰς τὰ σπουδαιότερα οὐδέ-

ποτε τὴν ἱκανοποιῆ. Διὸ τὰ ἔργα ταῦτα οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν, οὔτε ὡς ποιήσις καθαρὰ, οὔτε ὡς ἱστορία.

Καὶ ἑτέρα δικαία κατηγορία προσάπτεται εἰς τὸν πολιτικὸν Λαμαρτίνον, ἡ μεταβολὴ αὐτοῦ εἰς δημοκράτην. Εἰς ὁποιανδήποτε μερίδα καὶ ἀνάνηκε τις, ὁποιοῦδήποτε φρονήματος καὶ ἂν ἦναι, ποτὲ δὲν δύναται νὰ κατηγορηθῆ, καὶ ἐσφαλμένη ἐάν εἶναι ἡ ἰδέα του, τόσον, ὅσον κατηγορεῖται ἐκεῖνος ὅστις ἐκ τῆς μιᾶς μεταβαίνει εἰς τὴν ἄλλην μερίδα. Ποία πίστις δύναται νὰ δοθῆ εἰς τοιοῦτον ἄνθρωπον; Δὲν εἶναι ὑπαπτὸς μήπως ἐκ ταύτης μεταβῆ πάλιν εἰς τὴν πρώτην;

Ἡ ἀστασία καὶ ἡ σπατάλη εἰσὶ τὰ κύρια αἷτια τῆς προδοσίας· δυστυχῶς καὶ τὰ δύο ὑπάρχουσιν εἰς τὸν Λαμαρτίνον. Ἐν τούτοις ἐν τῇ δημοκρατικῇ αὐτοῦ πορείᾳ ἐπραξέ προᾶξιν ἀξιώπαινον, ἐμποδίσας τὴν ὀχλοκρατίαν νὰ κρεκτραπῆ εἰς βῆμα τρομερὸν, βῆμα ἀνόσιον, βῆμα ὁμοῖον τοῦ κατὰ τὸ 1793. Ἡ δὲ προᾶξις αὕτη ἤθελε τὸν τιμήσῃ πολὺ περισσότερον, ἂν τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον οὗτος ἐσβέσεν, αὐτὸς οὗτος δὲν τὸν ἀνῆπτεν. Τί λέγετε; νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἄνθρωπος ὅστις πρότερον δὲν ἀνήκεν εἰς οὐδεμίαν φατρίαν, κατὰ τὸ λέγειν του, ἀνήκεν εἰς ἅπασας; εἶναι δυσᾶρεστον νὰ προσάψῃ τις τοιοῦτον ῥύπον εἰς τὸν βίον τὸν πολιτικὸν τοῦ Λαμαρτίνου, εἶναι ὁμοῦς ἀληθές.

Ἀλλ' ἄς παρατρέξωμεν τὸ πολιτικὸν στάδιον τοῦ ἀνδρός τούτου, ἄς ῥίψωμεν ἐπ' αὐτοῦ τὸν πέπλον τῆς λήθης, διὰ νὰ μὴ εὗρισκώμεθα αἰωνίως ἠναγκασμένοι νὰ ψέγωμεν ἄνδρα, ὅστις ἕνεκα τῆς περὶ τοῦτο πλάνης του παρεμέλησε ἄλλο λαμπρότερον καὶ ἡσυχότερον στάδιον, τὸ τῆς ποιήσεως. Πολλάκις γράφων τις τὸν βίον ἀνδρός ἐνδόξου, βιάζεται νὰ παρασιωπήσῃ τὰ λάθη, τὰ σφάλματα καὶ τὰς πλάνας αὐτοῦ· ἡμεῖς, ὡς βλέπετε, δὲν τὰ παρασιωπῶμεν, ἀλλὰ δὲν εἰσερχόμεθα εἰς τὰ καθέκαστα. Ἐπανερχόμεθα ἤδη πάλιν εἰς τὸν ποιητὴν καὶ τὸν συγγραφέα. Φεῦ! εἶναι δεινὸν τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπιχειροῦμεν, καὶ λυπηρὸν τὸ καθήκον ἡμῶν, διότι εἰς μὲν τὰς ἀρχὰς ἤμεθ' ἠναγκασμένοι νὰ ἐπαινώμεν, νῦν δὲ νὰ ψέγωμεν. Ὁ Λαμαρτίνος ὁμοιάζει τὰ εὐώδη ἄνθη τῆς πρωίας τὰ μαραινόμενα μετὰ ταῦτα.

Ὁ *Raphael* οὐ μόνον στερεῖται τῆς χάριτος καὶ λεπτότητος τῶν πρώτων αὐτοῦ ἔργων, οὐ μόνον στερεῖται τῶν λαμπρῶν ἐκείνων εἰκόνων τῶν ἀφθύνως διακοσμουσῶν τὰ πρῶτα αὐτοῦ συγγράμματα, ἀλλὰ καὶ μικρά τινα ψήγματα ἀργύρου ἐάν ὑπάρχωσιν ἐν αὐτῷ, εἰσὶ μίμησις τῶν ὠραίων αὐτοῦ ἔργων. Ἐγραψε μετὰ τὸν *Raphael* ἐν δράμα καὶ ἐν μυθιστορημα, τὸ ἐν τοῦ ἄλλου μετριώτερον.

Ἡ ἱστορία τῆς παλινορθώσεως, ὡς ἅπαντα αὐτοῦ τὰ ἱστορικά συγγράμματα, γέμουσιν εἰκόνων ὠραιότατων μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἀκριβῶν. Ἐλλειψίς ἀναλογίας, κρίσεις ἀσταθεῖς περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου, τοιαῦτα τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τούτου τοῦ βιβλίου. Καὶ ὁμοῦς μεγίστην ἐπροξένησε τοῦτο ἐντύπωσιν εἰς ἅπασαν τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἀγαπῶσι τὰς πα-

θητικῆς διηγήσεως. Καί τῶντι ἂν στερεῖται τὸ σύγγραμμα ἐπιστημονικῆς κρίσεως, θεωρούμενον ὁμῶς ὡς διηγήσεις εἶναι ὠραίων, πλήρως συγκινήσεως καὶ πάθους, ἕλιον καὶ αὐτὰς τὰς βαθυτέρας τῆς καρδίας χορδὰς. Ἀλλ' ἐπαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν ὁ ἱστορικὸς πρέπει νὰ ᾖ ἀκριβὴς, κριτικὸς, οὐχὶ παθητικὸς καὶ δραματικὸς. Μάρτυς ὁ Θουκυδίδης. Ἀπελπισθεὶς νὰ κατορθώσῃ τι ὡς πολιτικὸς, ἰδὼν βαθυτῶν ματυρημένας ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ἐλπίδας, ὁ Λαμαρτίνος ἀπεσύρθη ἤδη ἐκ τοῦ πολιτικοῦ σταδίου καὶ ἀκκμάτως γράφει.

Ὁ Σουλτάνος Ἀβδούλ Μεζίτ ἐδωρήσατο αὐτῷ κτήματι ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ εἰς τὴν κοιλάδα τῆς ἀρχαίας Λυδίας, ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Καϊστρου, τεσσαράκοντα ὥρας μακρὰν τῆς Σμύρνης.

Ὁ Λαμαρτίνος ἐπορεύθη κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1850 ἵνα ἐγκατασταθῇ εἰς τὸ κτήμα τοῦτο, ἐγνωμονῶν πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅστις γνωρίζων ὅτι δωρεὰν οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπαινέσῃ τὴν Τουρκίαν ἀπεράσισα νὰ μεταχειρισθῇ τὸ μέσον τοῦτο.

Πρὶν περὶώσωμεν τὸν βίον τοῦ ἀνδρός τούτου, ὅστις κατ' ἀρχὰς λαμπρὸς διατελέσας ἤδη βασανίζεται ὑπὸ τῆς πενίας, ἃς ἀναφέρωμεν τινὰ περὶ τοῦ κατ' ἰδίαν βίου αὐτοῦ, ἵνα δώσωμεν νόξιν περὶ τῆς μεταβολῆς ἧτις συνέβη εἰς τὰ συγγράμματά του.

Ὁ Λαμαρτίνος πλούσιος ὢν ἐνυμφεύθη πλουσίαν γυναῖκα, ὅπερ τῷξῆσε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἠγάπα τὴν πολυτέλειαν, ἢ μᾶλλον τὴν σπατάλην. Ὡς ἀριστοκράτης ἐνόμιζεν ὅτι οὕτω πρέπει νὰ φέρεται, καὶ ὡς δημοκράτης δὲ ἐῤῥεπε πρὸς τοῦτο ἐν' ἀποκτήσῃ εὐνοίαν τοῦ λαοῦ. Δυστυχῶς ἡ περιουσία του ἤρχισε νὰ ἐλαττοῦται ἐπαισθητικῶς, ὑπέπεσεν εἰς χρέη, ἐδυστύχησεν. Παναγκάσθη νὰ συγγράφῃ βιασιότερον ἐλπίζων διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν κατάστασίν του. Ἀλλὰ τὰ συγγράμματά τὰ ὅποια γίνονται πρὸς ζωάρκειαν δὲν ἔχουσι ποτὲ τὴν ὠραιότητα ἐκείνων τὰ ὅποια γίνονται πρὸς δόξαν. Ὁ γράφων βιάζεται νὰ τελειώσῃ, δὲν ἐρευνᾷ, δὲν ἐπεξεργάζεται αὐτὰ καὶ οὕτω ἐκδίδονται τὰ συγγράμματά ἐλλιπῆ, ἀσαφῆ, λανθασμένα.

Δὲν γράφει ὅτι ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ βιαζόμενος γράφει ἐν καιρῷ χαρᾶς, ἐν ὥρᾳ θλίψεως, ἀκηδίας ἐκ τούτου διαφορὰ ὕφους, διαφορὰ χαρακτῆρος εἰς τὸ αὐτὸ σύγγραμμα. Δὲν γράφει ποιήματα ὅπῃ ὁ θεὸς ἐκεῖνος τῆς ποιήσεως οἴστρος τὸν ἐπέληθ, ἀλλ' ὅπῃ ἀναγκασθῆ, τοῦτο δὲ συμβαίνει συχνάκις ὅθεν οὐδεμίαν ἐμπνευσίαν.

Ἰδοὺ ἡ αἰτία τῆς διαφορᾶς τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Βεβαίως ἐάν ἡ δυστυχία αὕτη δὲν συνέβαινεν εἰς αὐτὸν, ἡ Γαλλία θὰ ἐκαυχᾶτο τὴν σήμερον ὡς ἔχουσα ποιητὴν λαμπρότατον, ποιητὴν ὁμῶς οὐχὶ πολιτικὸν ἢ ἱστορικόν. Διότι ὡς πρὸς τὸ ἱστορικὸν μέρος δὲν ἐδειξεν οὐδόλως ἔχνη λαμπρότητας, ὡς πρὸς τὸ πολιτικὸν δὲ, οὐδεμίαν σταθεράτητα φρονημάτων.

Πρότινων ἐτῶν ἐγένετο συνεισφορά ὑπὲρ τοῦ Λαμαρτίνου, ἀλλ' ἡ συνεισφορά αὕτη ὑπῆρξεν ὡς σταγὼν ἐν θαλάσσῃ. Ὡς πρὸς τὸ ἠθικὸν μέρος ὁ Λαμαρ-

τίνος εἶναι ἀγαθός, ἀπληστος ἐπαίνων, ἀγαπῶν νὰ εὐεργετῆ, ἀλλ' ἀσταθής.

Καὶ ὡς τελευταίαν ἀπόδειξιν τῆς ἀσταθείας ταύτης ἀναφέρομεν τὸ πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδα πολίτευμα τοῦ ἀνδρός. Ταύτην ὡς οὐδεὶς ἄλλος ὑμνησεν ἄλλοτε ὁ Λαμαρτίνος, ἐπειτα δὲ ὑβρίσεν αὐτὴν καὶ περιφρόνησε. Δὲν μνησικακοῦμεν διὰ τοῦτον, ἀλλ' ὡς νέαν φέρομεν ἀπόδειξιν τῆς ἀσθενείας τῶν περὶ πολιτικῶν πραγμάτων κρίσεων τῶν ποιητῶν.

Δ. Π.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΕΝ ΣΟΥΪΪΣΙΩ (ΗΡΩ) ΔΙΩΡΥΓΟΣ.

—οοο—

Ὁ ἰσθμὸς ὁ διαχωρίζων τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἔχει σήμερον ἕκτασιν 30 μιλίων· ἐνὶ τὸ πάλαι εἶχεν, ὡς πιθανολογεῖται, μεγαλητέραν, καὶ μόνον προΐόντος τοῦ χρόνου ἐσμικρύνθη ὡς ἐκ τῶν ἀρμυρῶν ἐναποθέσεων καὶ προσχωμάτων ἀμφοτέρων τῶν θαλασσῶν τούτων. Οὐδεμίαν δὲ ἀμφιβολίαν ὑπάρχει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι εἶχον κατασκευάσει ἐν τῷ ἰσθμῷ τούτῳ διώρυγα θέτουςαν εἰς συγκοινωνίαν τὰς δύο ταύτας θαλάσσας. Ἡ διώρυξ αὕτη, ἧς ἔχνη τινὰ εἰσέτι σώζονται, κατεστράφη, φαίνεται, μετὰ ταῦτα ἕνεκα τῆς ἀμελείας τῶν κατοίκων, καὶ ἐτι μᾶλλον τῶν ἀπολιτεύτων κυβερνήσεων τῆς νεωτέρας Αἰγύπτου. Δὲν ἦτο ὁμῶς κατεσκευασμένη εἰς τρόπον ὥστε νὰ συγκοινωνῶσιν ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος δύο θάλασσαι, ἀλλ' ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς κατέληγεν εἰς τὸν ποταμὸν Νεῖλον· διὸ τὰ εἰσπλέοντα πλοῖα εἰσπύροντο εἰς ταῦτον, καὶ διὰ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ εἰς τὴν Μεσόγειον.

Τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυγος ταύτης ἐπεχείρησε πρῶτος, κατὰ τινὰς μὲν συγγραφείς, ὁ Σέσωστρις, κατ' ἄλλους δὲ Νεκῶς ὁ τοῦ Φαμμητίχου υἱός, ὁ ἀκμάσας περὶ τὸ 630 ἔτος π. Χ., ὅστις μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ δαπάνης ἐξηκολούθει τὸ ἔργον, εἰ καὶ 120,000 περίπου ἀνδρῶν ἀπέθανον κατὰ τὴν ἐπίμαχθον ταύτην ἐργασίαν· ἀλλὰ παρητήθη τοῦ ἐπιχειρήματος ἕνεκα χρησμοῦ τινος ἀναγγειλαντος, ὅτι τοὺς καρπούς τῶν κόπων του θέλει συλλέξει ἄλλος ξένος βασιλεὺς. Καὶ τῷ ὄντι κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν ἔφερον εἰς πέρας τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο Δαρεῖος ὁ τοῦ Ἰστάσπου, ὅτε οἱ Πέρσαι κατέκτησαν τὴν Αἴγυπτον. Τὴν διώρυγα ταύτην εἶδεν ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ ὁ Ἡρόδοτος, ὅτε ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον 50 ἔτη μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Δαρείου. Ἦρχιζε, λέγει αὐτός, ἐν Βαυδάστῳ ἐπὶ τοῦ Νεῖλου, διευθύνετο πρὸς ανατολάς, εἶτα πρὸς μεσημβρίαν, καὶ ἔληγεν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ εἰς Πάτουμον. Φαίνεται πρὸς τούτοις ὅτι οἱ Πτολεμαῖοι διατήρησαν καὶ ἐπεσκέυασαν αὐτήν, διότι ἐπὶ Στράβωνος τοῦ ἀκμάσαντος ὀλίγον μ. Χ. ἔτη εὑρίσκετο ἐν καλλίστῃ κατάστασει. Κατὰ δὲ τὸν Διόδωρον ἠνοίγετο καὶ ἐκλείετο κατ' ἀρέσκειαν τοῦ βασιλέως, διὰ